

Słowo odautorские

Mam przyjemność oddać do rąk czytelnika książkę, która syntetycznie pokazuje dorobek psychologii dotyczący preferencji politycznych. W książce tej opisuję teorie, które wyjaśniają indywidualne różnice pomiędzy ludźmi pod względem preferencji politycznych, oraz wyniki badań na ten temat. Przedstawiam prowadzone spory teoretyczne, postępy w myśleniu o preferencjach politycznych oraz niektóre badania, sprawdzające zasadność teoretycznych konstrukcji. Często także odnoszę wnioski z tych badań do wydarzeń politycznych w Polsce i na świecie.

W pracy nad książką musiałam przeprowadzić selekcję materiału i wybrać do opisu niektóre tylko informacje. Nie sposób bowiem w ograniczonej objętościowo pracy zaprezentować w całości bogactwa myśli w obszarze psychologii politycznej, która rozwija się nieprzerwanie od lat trzydziestych XX wieku. W doborze treści kierowałam się rangą naukowych dokonań. Wybrałam teorie, które na dziesięciolecia wyznaczyły kanony myślenia o preferencjach politycznych, oraz teorie z ostatnich lat, rzucające nowe światło na poruszane kwestie.

W hołdzie dla klasyków psychologii politycznej stosunkowo dużo uwagi poświęciłam ich oryginalnym ujęciom psychologicznych mechanizmów formowania się preferencji politycznych. Badacze tworzący tzw. grupę z Berkeley oraz np. Erich Fromm, Milton Rokeach, Hans J. Eysenck czy Silvan Tomkins na dziesięciolecia wyznaczyli kierunki myślenia o preferencjach politycznych, tworząc także metody ich pomiaru. Jak przekonają się czytelnicy,

współczesne prace wraz z nowoczesną metodologią badań i statystycznym wyrafinowaniem nie doprowadziły do zasadniczych zmian w wyjaśnianiu preferencji politycznych w porównaniu z pracami klasycznymi. Są raczej dopełnieniem i uszczegółowieniem myśli klasycznej.

W opisie badań preferencji politycznych skupiam się na badaniach reprezentatywnych w ramach omawianych podejść oraz na badaniach prowadzonych w Polsce. Tych ostatnich jest stosunkowo niewiele, ponieważ swobodny rozwój psychologii politycznej umożliwiła dopiero transformacja ustrojowa.

W nadziei, że po książkę sięgną także niespecjaliści, zarówno teorie, jak i dorobek empiryczny opisałam w sposób przystępny, unikając żargonu naukowego i techniczno-statystycznych detali. Podane źródła bibliograficzne mogą przydać się czytelnikom pragnącym uzupełnić i pogłębić wiedzę o interesujące ich szczegóły. Czytając, pamiętać wszakże należy, że wszelkie zależności opisywane w badaniach naukowych odnoszą się, zgodnie z modelem statystycznym do ok. 68% ludzi. Pozostałe ok. 32% osób nie przystaje do charakterystyk wynikających z podanych obserwacji empirycznych. Dlatego też opisy psychologiczne ludzi o takich czy innych preferencjach politycznych nie zawsze ściśle odpowiadają potocznym spostrzeżeniom, jakie czynimy w odniesieniu do różnych osób w codziennym życiu.

Książka składa się z trzech części. Pierwsza systematyzuje zjawisko preferencji politycznych, klasyfikuje i opisuje, jak można je zmierzyć. Część druga jest poświęcona uwarunkowaniom preferencji politycznych. Są one tu analizowane głównie w kategoriach orientacji ideologicznych jako preferencji względnie trwałych i stabilnych w czasie, w odróżnieniu od np. identyfikacji partyjnych, sympatii i antypatii wobec określonych polityków. W tej części omawiam rolę czynników biologicznych, psychologicznych i społecznych w formowaniu się orientacji ideologicznych. Zawarty w tytule części drugiej termin „uwarunkowania” sugeruje zależności przyczynowo-skutkowe między charakteryzowanymi czynnikami a preferencjami politycznymi,

pomimo że opisywane badania w większości były prowadzone w schemacie korelacyjnym. Oznacza to, że wyniki tych badań w rzeczywistości informują o współwystępowaniu określonych czynników biologicznych, psychologicznych i społecznych ze specyficznymi orientacjami ideologicznymi, nie wskazując *explicite*, że analizowane czynniki wywołują skutek w postaci preferencji politycznych. Wnioskowanie o tym, że pewien rodzaj czynników „warunkuje” specyficzny typ preferencji politycznych opiera się na założeniu, że czynniki biologiczne, psychologiczne i społeczne są pierwotne w stosunku do preferencji politycznych. Niektóre z przedstawionych tu badań eksperymentalnych dowodzą zasadności takiego rozumowania. Ale czytelnicy znajdą w książce i takie wyniki badań, które podają w wątpliwość słuszność tego założenia, nawet w odniesieniu do roli czynników biologicznych. Należy przyjąć, że w istocie mamy raczej do czynienia ze złożoną interakcją wymienionych czynników i preferencji politycznych niż z prostą zależnością przyczynowo-skutkową.

W części trzeciej próbuję pokazać, jak można psychologiczną wiedzę o preferencjach politycznych wykorzystać do wyjaśnienia aktualnej sytuacji w Polsce, w której zarysowały się od jakiegoś czasu drastyczne podziały społeczne.

Powstanie tej książki było możliwe dzięki badaniom preferencji politycznych, które prowadzę od lat dziewięćdziesiątych z udziałem najbliższych współpracowników. Przedstawiam tu niektóre wyniki tych prac, prowadzonych m.in. we współpracy z profesorami: Krzysztofem Kaniastym, Włodzimierzem Oniszczenko i Piotrem Olafem Żyliczem. Pragnę Im najserdeczniej podziękować. Dziękuję zespołowi Instytutu Psychologii PAN w Warszawie, z którym mam przyjemność dzielenia się na co dzień pomysłami badawczymi i wynikami badań, w tym szczególnie chciałabym podziękować profesorom: Januszowi Reykowskiemu, Krystynie Skarzyńskiej i Krzysztofowi Korzeniowskiemu. To Im zawdzięczam zainteresowanie problematyką i pierwsze oraz kolejne kroki badawcze w obszarze psychologii politycznej. Chcę także

wyrazić swoją wdzięczność dr n. med. Marzenie Kochan-Ziółkowskiej oraz prof. Włodzimierzowi Oniszczence, którzy zechcieli zapoznać się z fragmentami przygotowywanej książki i podzielić się swoimi uwagami. Dziękuję prof. Wiesławowi Łukaszewskiemu za trud zrecenzowania książki. Wnikliwe komentarze Pana Profesora poszerzyły moją perspektywę oglądu pewnych zjawisk oraz pozwoliły na uniknięcie uproszczeń i nieściłości. Język nabrał elegancji i wartości dzięki wysiłkowi redaktor Doroty Polewicz. Zaangażowanie całego zespołu wydawniczego wraz z kreatywnością pana Przemysława Spiechowskiego zaowocowały staranną i atrakcyjną formą książki. Książka nie trafiłaby do rąk czytelników, gdyby nie znakomita współpraca z redaktor Aleksandrą Małek-Leśniewską, która doprowadziła do powołania cyklu wydawniczego w postaci serii zatytułowanej *Społeczne Wyzwania Współczesności*. Tom niniejszy jest pierwszym z tego cyklu, a kolejne znajdują się w przygotowaniu. Dziękuję za tę serię Pani Redaktor oraz dyrekcji Wydawnictwa Naukowego PWN.